

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

การมีส่วนร่วมและบทบาทของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

**Participation and role of Member in Farm Woman Group Operation
in Mueang District of Muang Mae Hong Son**

ศุภชัย ไชยอด (Supachai Jaiyord)*

บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Kaewwan)** จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)***

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมและบทบาทของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1)สภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจสังคมและปัจจัยอื่นๆ 2)ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3)ความคิดเห็นต่อบทบาทการเข้าร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรม 4)ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรม 5)ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่บันทึกในระบบสารสนเทศข้อมูลสถาบันเกษตรกร(3ก) กรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 344 ราย ในปี 2555 เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ Multiple Regression

ผลการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 44.58 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ความถี่ในการติดต่อเข้าพนักงานเคหกิจเกษตรเฉลี่ย 1.38 ครั้ง ระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 8.43 ปี ประสิทธิภาพการฝึกอบรมด้านการเกษตรเฉลี่ย 3.13 ครั้งต่อปี การรับข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ในระดับมากที่สุด รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 5,095.68 บาท/เดือน มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.83 ไร่ มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.12 คน ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นต่อบทบาทการเข้าร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของกลุ่มในระดับมาก ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า มีตัวแปร 6 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ อายุ ประสิทธิภาพการฝึกอบรมด้านการเกษตร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวนแรงงานในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร และรายได้ครัวเรือน และมีตัวแปร 1 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ระดับการศึกษา ปัญหาของสมาชิกแม่บ้านเกษตรกร ด้านคณะกรรมการและสมาชิก การดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม อยู่ในระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะเห็นควรมีการพัฒนาฝีมือโดยการศึกษาดูงานจากภายนอก การนัดหมายเวลาในการดำเนินงานหลังจากการทำงานหลัก และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรเป็นคนในท้องถิ่นเป็นหลัก

คำสำคัญ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร การมีส่วนร่วม บทบาท อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช atclassix@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of the study of “Participation and Role of Members in Farm Women Group Operation in Mueang Mae Hong Son District of Mae Hong Son Province” were 1) to study economic and social fundamental state, including other factors of members of farm women groups in Mueang Mae Hong Son District of Mae Hong Son Province; 2) to study the level of their participation in activities of their farm woman group; 3) to study their attitude towards their role in the farm woman group operation; 4) to study factors relating to their participation in activities of their farm woman group; and 5) to study their problems, obstruction, and suggestions on the farm woman group operation.

The samples in this study were 344 members of farm woman groups in Mueang Mae Hong Son District of Mae Hong Son Province who were recorded in the farmer institute data in IT system of the Department of Agricultural Extension in 2012. The data collecting process was interviewing by using an interview form. The statistical methodology used to analyze the data by computer programs were frequency, percentage, mean, standard deviation, minimum value, maximum value, and multiple regression analysis.

The findings of this study were as follows: The average age of the studied members of farm woman groups was 44.58 years. Most of them were not educated. The average frequency of their coming into contact with agricultural housing officials was 1.38 times. The average duration of their being a member of a farm woman group was 8.43 years. The average frequency of their attending training courses in doing farming was 3.13 times/year. Their accessibility of agricultural information was at medium level. Their knowledge and understanding of activities of their farm woman group was at the most level. The average income of their family was 5,095.68 Baht/month. The average size of their area used for agricultural sections was 3.83 Rai. The average quantity of labor in their family was 2.12 persons. The level of their participation in activities of their farmer group was at much level. And their attitude towards their role in the farm woman group operation was at much level. The factors which correlated with their participation in activities of their farm woman group at 0.01 statistical significance were their age, the frequency of their attending agricultural training courses, their knowledge and understanding of activities of their farm woman group, the quantity of labor in their family, the size of their area used for agricultural sections, and their family income, while the factor which correlated with their participation in activities of their farm woman group at 0.05 statistical significance was their education level. They had problems in the aspect of the committee and members, the operation of their farm woman group, and agricultural extension officials at medium level. They suggested that field studies should have been set for them in order to develop their skills, they should have been appointed to participate in activities of their farmer group after their main work, and agricultural extension officials should have been local people.

Keywords: Farm Woman Group, Participation, Role, Mueang Mae Hong Son District

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช atclassix@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

การพัฒนาสตรีของไทยมีการพัฒนาก้าวหน้าไปได้ระดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมการพัฒนาสตรีตามแผนพัฒนาสตรีฯ ฉบับต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ผลที่เห็นเด่นชัดจากการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาสตรีในภาครัฐ และการตื่นตัวขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งชุมชนระดับต่างๆ ในปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรที่เป็นสตรีมากกว่าบุรุษเล็กน้อย และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น (http://www.m-society.go.th/document/news/news_6309.doc ค้นคืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556)

กรมส่งเสริมการเกษตร มีนโยบายส่งเสริมและพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มาตั้งแต่ ปี 2513 โดยส่งเสริมให้สตรีในภาคเกษตรรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตามความสมัครใจ เพื่อให้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะภายใต้ศีกษากลุ่ม โดยสมาชิกเพื่อสมาชิก มีการบริหารงานในรูปแบบกรรมการ ซึ่งมีตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เขต และระดับประเทศ มีศักยภาพในการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปจนถึงวิสาหกิจชุมชนและเชิงธุรกิจ ทั้งยังช่วยผลักดันนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตรและของรัฐบาลอย่างได้ผลดี ซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและการดำเนินการเพื่อการพัฒนาองค์กร เกษตรกรให้เข้มแข็ง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2555 : คำนำ)

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 7 ตำบล มีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 16 กลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 344 คน (<http://farmgroup.doae.go.th/app/reportGroupDataPortal.php?gd=1> ค้นคืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556) จากการติดตามและการประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่ผ่านมาพบว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประสบปัญหา คือ การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่มขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมของสมาชิกภายในกลุ่มทำให้การดำเนินการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง ทำให้การส่งเสริมไม่บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นจึงเห็นสมควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาและปรับปรุงกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและปัจจัยอื่นๆ ของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทการเข้าร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ แม่บ้านเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่บันทึกข้อมูลกลุ่มลงในระบบสารสนเทศข้อมูลสถาบันเกษตรกรกรมส่งเสริมการเกษตร ปี 2555 โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งหมด 16 กลุ่ม จำนวน 344 ราย โดยกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกตามสูตรการหาขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane โดยยอมให้มีการคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวน 185 ราย ซึ่งวิธีการคัดเลือกทำโดยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 4 ตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกสัมภาษณ์เกษตรกรอย่างเป็นทางการด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด การจัดอันดับ และสถิติวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบปกติ (Multiple Regression)

ผลการวิจัย

1. **สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ** พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่แล้วมีอายุเฉลี่ย 44.58 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาตามระบบ ความถี่ในการติดต่อเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรเฉลี่ย 1.38 ครั้งต่อเดือน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ย 8.43 ปี ประสิทธิภาพการฝึกอบรมด้านการเกษตรเฉลี่ย 3.13 ครั้งต่อปี การรับข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ในระดับมากที่สุด สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ พบว่า รายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 5,095.68 บาท/เดือน มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 3,989.33 บาท/เดือน มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 2,480.48 บาท/เดือน สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนมากมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.83 ไร่ ส่วนใหญ่แล้วเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ และส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.12 คน แรงงานชายเฉลี่ย 1.24 คนต่อครัวเรือน แรงงานหญิง 1.18 คนต่อครัวเรือน

2. **การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร** พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านตามการดำเนินงานของสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรแล้วปรากฏผลต่อไปนี้

1) ด้านกิจกรรมการดำเนินโครงการ พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมระดับมากในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 3.44) โดยประเด็นย่อยระดับมาก 6 ประเด็น คือ 1)กิจกรรมกลุ่มที่เกิดรายได้ ลดรายจ่าย 2)รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในการกำหนดโครงการของกลุ่ม 3)วางแผนการดำเนินงานในรอบปี 4)เรียนรู้วิชาการแผนใหม่ ตลอดจนให้รู้คุณค่าของการใช้แรงงานทรัพยากรในท้องถิ่น 5)ประชุมหารือกันในกลุ่มให้ทราบความต้องการของสมาชิก/การใช้ทรัพยากร 6)ส่งเสริมการออมเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน และระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ กิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์และรักษาสิ่งแวดล้อม

2) ด้านกิจกรรมการดำเนินงานกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมากในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 3.49) โดยประเด็นย่อยระดับมาก 7 ประเด็น คือ 1)ประชุมรับทราบปัญหา/ความต้องการของกลุ่ม และสร้างความร่วมมือในการทำงาน 2)ประชาสัมพันธ์ผลงานและการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรให้แพร่หลาย 3)รับความรู้วิชาการ/ข้อเสนอแนะการเขียนโครงการ 4)ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ทางกลุ่มได้ดำเนินการ 5)วางแผน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ประจำปีและกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน 6)ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานและประเมินผล 7)กองทุนของกลุ่ม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน และระดับปานกลาง 3 ประเด็น คือ 1)การเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนา 2) ประสานและร่วมมือกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อทราบความเป็นไปของโครงการต่างๆ 3)รับทราบทะเบียนสมาชิก และ ข้อตกลงของกลุ่มและถือปฏิบัติ

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การฝึกอบรมด้านการเกษตร ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และจำนวนแรงงานในครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกส่วนปัจจัย ที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน และขนาดพื้นที่ทำการเกษตร

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า สมาชิก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความคิดเห็นในระดับมากในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 4.13) และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า มีความคิดเห็น ระดับมากที่สุด จำนวน 1 ประเด็น คือ สมาชิกควรกระตุ้นให้ผู้นำกลุ่มและเพื่อนสมาชิก ปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์แก่สมาชิกส่วนใหญ่ และระดับมาก จำนวน 9 ประเด็น ได้แก่ 1)สมาชิกควร ประชาสัมพันธ์ผลงานและการดำเนินงานกลุ่มให้แพร่หลาย 2)สมาชิกควรร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่กลุ่มยกขึ้นมา 3)สมาชิกควรปฏิบัติตามมติและข้อบังคับกลุ่มและให้ความร่วมมือกับราชการในโอกาสอัน สมควร 4)สมาชิกควรได้นำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงครอบครัวและอาชีพรวมถึงเผยแพร่แก่ผู้อื่น 5)สมาชิกควร เข้าร่วมประชุมกลุ่มและแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม 6)สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการหาข้อมูลข่าวสารหรือให้ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนา 7)สมาชิกควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของ กลุ่มอย่างต่อเนื่อง 8)สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการขยายกิจกรรมของกลุ่มให้กว้างขวางยิ่งขึ้น 9)และสมาชิกควร แนะนำเพื่อนบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกให้เห็นคุณค่าความสำคัญของการทำงานกันเป็นกลุ่ม

5. ปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมี ปัญหาในระดับปานกลางในภาพรวม และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านแล้วปรากฏผลต่อไปนี้

1) ด้านคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม พบว่า มีปัญหาระดับปานกลางในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 2.86) โดยประเด็นปัญหาย่อยระดับมาก 1 ประเด็น คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบางรายมีการกิจของตนเองมากจึงไม่ สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มได้ ระดับปานกลาง 8 ประเด็น ได้แก่ 1)กลุ่มขาดการประชาสัมพันธ์จึงมีสมาชิก บางคนไม่เข้าใจ เป็นสาเหตุให้ไม่เข้าร่วมกิจกรรม 2)ขาดการพัฒนาความรู้ / ทักษะของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง 3)สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไม่ได้เข้าร่วมการจัดทำแผนงานการทำงาน จึงทำให้สมาชิกมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม 4)กิจกรรมที่ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกำหนดไม่สอดคล้องกับความต้องการของ สมาชิก 5)ขาดประสานกิจกรรมกลุ่มในเรื่องต่างๆ 6)คณะกรรมการกลุ่มไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง 7)การทำบัญชี / การเงินไม่เป็นระบบเท่าที่ควร 8)สมาชิกภายในกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎกติกา / ระเบียบของกลุ่ม ที่วางไว้ อย่างเคร่งครัด ระดับน้อย 2 ประเด็น ได้แก่ 1)สมาชิกภายในกลุ่มขาดความสามัคคี 2)การดำเนินงานของ คณะกรรมการกลุ่มไม่เข้มแข็ง

2) ด้านการดำเนินงาน พบว่า มีปัญหาระดับปานกลางในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 2.82) โดยประเด็น ปัญหาย่อยระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ ระยะทางในการจำหน่ายสินค้าไกลจากแหล่งผลิต และมีความยากลำบาก ระดับมาก 3 ประเด็น คือ 1)ต้นทุนการผลิตสูง 2)ขาดส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มเพื่อจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า,

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ตลาดรับซื้อที่แน่นอน 3)ขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุนกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ระดับปานกลาง 8 ประเด็น คือ 1) ขาดงบประมาณในการสนับสนุนโครงการจากหน่วยงานต่างๆ 2)ขาดการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 3)ขาดการรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานกลุ่มในด้านอาชีพและกิจกรรมกลุ่ม 4)ขาดการติดตามประเมินงานโครงการกลุ่ม 5)สมาชิกขาดความรู้ / ทักษะในการดำเนินกิจกรรม 6)ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ตลอดจน 7)ขาดการวางแผนในการพัฒนาและกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน 8)ขาดการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการผลิต ระดับน้อย 1 ประเด็น คือ ผลผลิตไม่มีคุณภาพ

3) ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่า มีปัญหาระดับปานกลางในภาพรวม(ค่าเฉลี่ย 3.27) โดยประเด็นปัญหาย่อยระดับมาก 1 ประเด็น คือ การเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในพื้นที่บ่อยเกินไป ระดับปานกลาง 5 ประเด็น คือ 1)ความถี่ในการเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง 2)เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบให้ความเอาใจใส่และไม่ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง 3)แนวคิดการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของกลุ่ม 4)ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ / ทักษะของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และ5)ความรู้ที่เจ้าหน้าที่ถ่ายทอดไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

6. ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า ด้านคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม แม่บ้านเกษตรกรมีข้อเสนอแนะในประเด็นการพัฒนาทักษะความสามารถในการบริหารจัดการ คณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนควรได้รับการพัฒนาฝีมือให้เป็นที่ยอมรับ ด้านการดำเนินงานพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีข้อเสนอแนะในประเด็นการทำการกิจกรรมกลุ่มควรมีการนัดหมายในช่วงเวลาที่ว่างจากการทำงานหลัง และสอดคล้องกับการทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีข้อเสนอแนะในประเด็นเจ้าหน้าที่ควรเป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรบ่อย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาปฏิบัติงานเป็นคนต่างพื้นที่ เมื่อเข้ามาปฏิบัติงานสักพักก็ย้ายกลับภูมิลำเนาตัวเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรอิสระหลายตัวกับตัวแปรตาม ในเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเชิงความคิดเห็นของแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเชิงความคิดเห็นมี 7 ตัวแปร ได้แก่ 1) อายุ 2) จำนวนปีที่ศึกษา 3) ประสบการณ์การฝึกอบรมด้านการเกษตร 4) คะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 5) รายได้ครัวเรือน 6) ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร 7) จำนวนแรงงานในครัวเรือน ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1) อายุ จากการศึกษพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุมากขึ้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุมากขึ้นไม่สามารถทำงานหนักในส่วนภาคการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักได้จึงมีเวลาว่างที่สามารถเข้าร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้ ซึ่งต่างกับการศึกษาของทินกร ศรียาบ (2549 : 71 – 73) พบว่า อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ร่วมของสมาชิก จากการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรสุกนิมิตในจังหวัดแพร่

2) การศึกษา จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสที่จะพัฒนาการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจึงเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง จะความสนใจอ่านข่าวสาร และสามารถรับรู้ รับทราบและสร้างความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และสามารถวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่ม การสร้างโอกาสในการสร้างเครือข่ายได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่างกับการศึกษาของทินกร ศรียาบ (2549 : 71 – 73) พบว่า ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก จากการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรสุกนิมิตในจังหวัดแพร่

3) ประสพการณ์การฝึกอบรมด้านการเกษตร จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีโอกาสได้รับการฝึกอบรมด้านการเกษตรทำให้มีความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรอย่างถูกต้องวิธีเพิ่มมากขึ้น ทำให้การดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่สอดคล้องกับพื้นฐานการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของถาวร สุภาวงศ์ (2550 : 88) พบว่า ประสพการณ์ความรู้การเข้ารับการฝึกอบรมเรื่องกาแฟมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟด้วยคั่วอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟด้วยคั่วของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้า ตำบลเทพเสด็จอำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

4) ระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ในระดับสูง ทำให้โอกาสการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรย่อมมองเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับ และมีแนวโน้มในการเข้าร่วมมากขึ้น ซึ่งตรงข้ามกับสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหรือมีน้อยทำให้การเข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมกลุ่มน้อยตามไปด้วย ซึ่งต่างกับการศึกษาของกาญจนา ทวีวัฒน์ (2542 : 82) พบว่า ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานกลุ่ม ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรณีศึกษาอำเภอรินจ่าราบ จังหวัดอุบลราชธานี

5) รายได้ครัวเรือน จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงลบกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นจากการประกอบอาชีพหลักทำให้สมาชิกแม่บ้านเกษตรกรต้องมุ่งใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพหลักทำให้โอกาสและเวลาในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้อยตามลงไปด้วย ซึ่งต่างกับการศึกษาของมนัสชนก ศรีอิสาน (2547 : 75) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนหมู่บ้าน 1 ตำบลตามนโยบายของรัฐบาล:กรณีศึกษาเฉพาะเขตเทศบาล เมืองขลุง จังหวัดจันทบุรีพบว่า รายได้รวมของครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

6) **ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร** จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงลบกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีพื้นที่ในการถือครองเพิ่มขึ้น ทำให้ความรับผิดชอบและการดำเนินกิจกรรมหลักทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ทำให้เวลาว่างในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้อยลง ซึ่งต่างกับการศึกษาของชนิตา วัฒนมาลา (2549 : 65) พบว่า จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทุ่งดอกบัวตองในตำบลแม่อูคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7) **จำนวนแรงงานในครัวเรือน** จากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวข้องในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งแสดงว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่มากขึ้นทำให้สมาชิกแม่บ้านเกษตรกรมีหน้าที่ความรับผิดชอบจากการทำงานหลักน้อยลง ทำให้มีโอกาและเวลาในการเข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของถาวร สุภาวงศ์ (2550 : 88) พบว่า แรงงานที่ใช้ในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟคั่วบดอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟคั่วบดของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้า ตำบลเทพเสด็จอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

1) การวางแผนการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควรพิจารณาจากตัวแปรทั้ง 7 ตัวจากผลการศึกษาดังกล่าว ซึ่งได้แก่ 1) อายุ 2) จำนวนปีที่ศึกษา 3) ประสบการณ์การฝึกอบรมด้านการเกษตร 4) คะแนนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 5) รายได้ครัวเรือน 6) ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร 7) จำนวนแรงงานในครัวเรือน และการคำนึงถึง แหล่งเงินทุน การส่งเสริมด้านการตลาด และต้นทุนการผลิตสูงด้วย

2) ด้านคณะกรรมการ ควรมีการนำสมาชิกที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวเข้าร่วมในการดำเนินงานเพราะสมาชิกที่มีอายุไม่มากมีความต้องการในการพัฒนา และสามารถเรียนรู้ ยอมรับวิทยาการ เทคโนโลยีต่างๆ ได้ดีกว่าสมาชิกที่มีอายุมาก ซึ่งจะเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนการดำเนินงานกลุ่มได้เป็นอย่างดี และส่วนใหญ่สมาชิกที่มีอายุน้อยได้รับการศึกษาที่สูงกว่า

3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควรมีการจัดตั้งเครือข่ายและรวมกลุ่มกันในการรวบรวมจัดซื้อผลผลิต และการจัดส่งผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย หรือทำในรูปแบบสหกรณ์ ในการรวมตัวกันเพื่อเชื่อมโยงวัตถุดิบและด้านการตลาดในรูปแบบเครือข่าย ทั้งนี้ควรมีการจัดโครงสร้างเครือข่ายและการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละส่วนให้ชัดเจนทั้งนี้เพื่อความเข้มแข็งของเครือข่ายเอง

4) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควรให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุนอาจจะอยู่ในรูปแบบของการรวมหุ้นกันหรือในรูปการออมทรัพย์เพื่อหาทุนเริ่มต้นในการนำมาใช้หมุนเวียนและยึดเป็นข้อกำหนดพื้นฐานของกลุ่ม ในด้านการออมทรัพย์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วกลุ่มที่มีพื้นฐานด้านเงินทุนที่ดีแล้วเป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงสูง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

แม่บ้านเกษตรกรไปจัดแสดงสินค้าและสร้างตราสินค้าให้เป็นที่รู้จักแก่ตลาดต่างถิ่น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการควบคุมมาตรฐานสินค้า เพื่อความเชื่อมั่นของลูกค้าและเป็นการรักษาระดับการผลิตที่ได้มาตรฐานและสม่ำเสมอ รวมทั้งการมองไปถึงการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเข้าสู่ตลาดประชาคมอาเซียน (Asean Economic Community (AEC)) และการสร้างการปรับตัวต่อมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับทั้งนี้เมื่อเราเริ่มก่อน โอกาสก็ย่อมจะเป็นของเราก่อน

2. ข้อเสนอแนะในการทววิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาถึงความยั่งยืนและความต่อเนื่องในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หลังจากสิ้นสุดโครงการส่งเสริมของทางราชการ เนื่องจากผลการดำเนินงานต่างๆ ภายหลังการส่งเสริมนั้นขาดความต่อเนื่องและขาดหายไปเมื่อสิ้นสุดโครงการ
- 2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสื่อที่เหมาะสมกับการถ่ายทอด สาริต แนะนำ และการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานแม่บ้านเกษตรกร เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกแม่บ้านเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าถึงตัวสมาชิกได้มากยิ่งขึ้น
- 3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานแม่บ้านเกษตรกรที่เปลี่ยนจากเจ้าพนักงาน เลหกิจที่รับผิดชอบงานแม่บ้านเกษตรกร โดยตรงเปลี่ยนเป็นนักวิชาส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบงานโดยรวมทั้งหมด เพื่อทราบถึงความเหมือนหรือแตกต่างถึงผลการดำเนินงานส่งเสริมงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
- 4) ควรมีการศึกษาปัจจัยและ โอกาสทางการตลาดแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่สูงและห่างไกลในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่ม เพื่อเป็นการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว
- 5) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และความพร้อมเกี่ยวกับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Asean Economic Community (AEC) ของแม่บ้านเกษตรกร เพื่อเป็นช่องทางและโอกาสในการจำหน่ายและผลิตสินค้าแปรรูปของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมทั้งการรับข่าวสาร ความรู้ การเชื่อมโยงข้อมูลมาตรฐานด้านการผลิตที่เป็นที่ยอมรับ และแนวโน้มความต้องการของตลาดที่สามารถส่งออกไปยังกลุ่มเป้าหมายนอกประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร (2555) คู่มือการจัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร
- กาญจนา ทวีวัฒน์ (2542) “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : กรณีศึกษาอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ชนิตา วัฒนมาลา (2549) “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทุ่งดอกบัวตองในตำบลแม่อูคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

ถาวร สุภาวงศ์ (2550) “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มผลิตกาแฟคั่วบดของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้า ตำบลเทพเสด็จอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาส่งเสริมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทินกร ศรีียบ (2549) “การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิต ในจังหวัดแพร่” การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนัสชนก ศรีอีสาน (2547) “ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายของรัฐบาล:กรณีศึกษาเฉพาะเขตเทศบาล เมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ

<http://farmgroup.doae.go.th/app/reportGroupDataPortal.php?gd=1> ค้นคืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

http://www.m-society.go.th/document/news/news_6309.doc ค้นคืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์

